

KERRY HOWLEY

POD

DOHLÁDOM

CESTA TIĚŇOVÝM ŠTÁTOM

POD

DOHL'ADOM

Kerry Howley

Bottoms Up and the Devil Laughs: A Journey Through the Deep State

Copyright © 2023 Kerry Howley

Translation © Andrea Tomová

All rights reserved.

Jacket design © Miro Čevela

Design & Layout © Miro Čevela

Slovak edition © 2024 by N Press, s. r. o.

ISBN 978-80-8230-286-1

KERRY HOWLEY

POD
DOHL'ADOM

Pre matky ľahkomyselných detí

Počúvaj, snaží sa
opäť vyrobiť prázdno. V ktorom sa počuje. Je v ňom príliš
osamelo. Všetko túži
po zhmotnení. No tento hluk teraz nahrádza
všetko. Súhlasné hmkanie, bzúčanie súhlasu,
zrýchlenie, preskočené kroky, informácie, áno, áno, áno, áno,
stratená nádej, stratená vôľa – milé
odhmotnenie, tu je starý vietor, sleduj, ako zariadi
príhodu, zdvihnem ruku, aby som našla
opäť svoju tvár, viem, že si mám myslieť, že som
celá

— JORIE GRAHAM

KERRY HOWLEY

POD DOHL'ADOM

CESTA TIEŇOVÝM ŠTÁTOM

POZNÁMKA O MÚROCH

Pri písaní tejto knihy, uprostred tej najtemnejšej a najneľudskejšej kapitoly, som žila sama na púšti západného Texasu. V populárnom meste, kde sa nahrnuli boháči, kúpili si domy a nechali ich tak. Niekedy tiež postavili múry a bolo v móde sťažovať sa na tieto múry. Rozhovory na večierkoch sa skôr či neskôr obrátili na nešťastné múry, ktoré boháči vybudovali a narušili tak rozpínavú otvorenosť púštnej krajiny. Koniec koncov neboli sme ďaleko od hranice, kde chcel istý maniak vybudovať múr; múry rozdeľujú spoločnosť na triedy, sú rasistické, zlé. „Všetci postavili múry,“ povedal niekto. „Také škaredé.“ „A to len nedávno.“ „Veci sa naozaj zmenili.“ Vtedy sa ozvala oslnivá staršia žena, architektka. „To je veľmi protestantská myšlienka,“ poznamenala. „Myšlienka, že by ste mali mať právo vidieť druhým do dvora. Tá myšlienka ide proti etnickej súdržnosti.“ Zarazilo ma to, jednak preto, že mala očividne pravdu, ale tiež preto, že sa to priečilo sile môjho nedávneho presvedčenia. Nárokovali sme si právo vidieť do každého dvora. My sme však z estetickej preferencie spravili morálny princíp. Alebo sme temnú morálku eliminovali na estetickú preferenciu.

Joan Didion chválila domy, v ktorých „môžete zatvoriť dvere a plakať až do večere,“ teda architektúru, ktorú otvorený priestor neočaroval natoľko, že by zabudla na miestnosti. Mala som to na pamäti, keď sme s manželom pred pár rokmi kupovali dom. „Je toto dom, kde môžem plakať osamote?“ pýtala

som sa zas a znova. Jeden dom sa nám celkom zapáčil. „Ale neviem,“ úprimne sa zamýšľal môj manžel, „je tam izba, v ktorej môžeme plakať?“

Na druhý deň po večierku na púšti som s prekvapením zistila, že som tehotná. Z jedla, ktoré som na večierku skonsumovala, som budovala múr pevného vlákňitého tkaniva okolo guľatého zhluku buniek. Mnohokrát som si v písaní zúfala nad svojou schopnosťou ochrániť to, čo vo mne rástlo, pred svetom, ktorý sa vzdal stien, uplatnil si právo napadnúť, zhromaždiť elektróny proti celistvosti, ktorý zabudol, aké to je budovať svoje ja v tme. No už je tu, prišla na svet, a neostáva nič iné, len jej pomôcť nezabudnúť.

SLEDOVANIE TVORIA PSY

Ktokol'vek dokáže postaviť bojové bezpilotné lietadlo alebo dron. Ak postavíte dron pre malú provizórnu krajinu, na nikoho tým nezapôsobíte. Mohli by ste použiť rovnaký motor, ktorý sa používa v snehových frézach, primontovať vrtuľu, naliať trochu motorového oleja. Drony možno považujeme za nezničiteľné, nepremožiteľné, a presne ten dojem sa nám zbrojné firmy pokúšajú vštepíť prostredníctvom drsných názvov pre stroje, ktoré stavajú: dron Predator (Predátor), Reaper (Smrčka), Hunter (Lovec); no v skutočnosti pôvodné slovo *drone* alebo trúd elegantne vystihuje jeho zmysel, a všetko toto je len pokusom o zamaskovanie nemožnej krehkosti, ktorú zachytáva. Drony sú lacné, krehké, slabučké predmety, ohrozuje ich strata signálu a ospalí piloti; sú citlivé na poryvy vetra a hustý lejak, blesky, ľad; ohrozujú aj samy seba, keďže pri zhodení rakety môže dronom trhnúť tak, že sa roztočí a skončí na zemi. Dron sa zrúti do piesku, ak sa príliš silno obrátite do vetra alebo stlačíte nesprávne tlačidlo na ovládači; ak vletíte do oblasti s nadmerným elektromagnetickým šumom alebo náhodou necháte dron letieť dlhší čas hore nohami bez toho, aby ste si to všimli, ako sa to stalo jednému americkému pilotovi dronov. Vrážajú do kopcov, iných lietadiel, padajú na farmy, chodníky, do vodných kanálov. Niekedy jednoducho prestanú reagovať, odveje ich preč a už sa nikdy nenájdu. Zostanú z nich valce s prepadnutou stenou, ktorá odkrýva duté vnútro, akoby odtiaľ vyliezol a uletel skutočný trúd. Takto sme stratili celé stovky vojenských dronov, roz-

trúsených naprieč kontinentmi. Nič sa nedeje. Sú lacné. Vyrobíme ďalšie.

Pôsobivý nie je dron, ale sieť, ktorá ho udržuje vo vzduchu. Satelity vypúšťané na oblohu, ktoré vyžarujú rádiové vlny okolo zemegule, neviditeľné pohyblivé pramienky, ktoré prechádzajú cez nás na svojej spiatočnej ceste do našich plytkých miskovitých tanierov pár metrov od seba. Samozrejme, vlny a svetlo nezachytávame len prostredníctvom dronov, ale všemožne, ako sa dá. Svetlo a vlny prichádzajú z Juhovýchodnej Ázie, Blízkeho východu, Severnej Afriky, od hocikadiaľ, kam dokážeme položiť tú ťažkú masu nasávajúcu neviditeľno. Vlny a svetlo prichádzajú zo Spojených štátov, hoci veľká časť je technicky vzaté nelegálna. Zachytávajú telefonáty medzi deťmi, tutoriály na Youtube, príkazy na vysťahovanie, rozchody cez e-mail, rakovinové diagnózy, lúbostné listy, správy so selfie fotografiami. Elektróny prúdia vzduchom a káblami, pod vodou a po súši. Bzučia okolo nás a chcú sa zhmotniť.

Keď sme sa raz s mojimi niekoľkými dobrými priateľmi vybrali na výlet, ktorého cieľom bolo hlavne, no nie výlučne, spraviť pekné skupinové fotky, pamäte telefónov sa nám zaplnili skôr, než sme stihli nejakú odfotiť. Na odfotenie jednej selfie sme museli vymazať asi tri iné. Na nasledujúcom spoločnom výlete sme už všetci mali nové telefóny. Teraz nás už vo fotografovaní nič neobmedzovalo, všetky fotografie ešte stále niekde existujú, pretože ich nemáme prečo vymazať.

Ako veľmi nás zaťažuje to, ako sa sledujeme? V prvých rokoch dvadsiateho prvého storočia všetci zhromažďujú digitálne informácie, no nikto nevie, ako ich triediť. Skrine sú plné starých počítačov. Iste, lepšie by bolo prezrieť si všetky svoje fotografie a ponechať si len tie, ktoré za to stoja, no už len pri pomyslení na to človeka zaplaví ochromujúce vyčerpanie. Musel by sa rozhodovať, a to stojí kognitívnu námahu. Musel by sa ponoriť hlboko do svojho života, svojej minulosti, čo by mohlo vyvolať neželané pocity. Najlepšie bude jednoducho urobiť ďalšiu fotografiu. Naďalej budovať databázu. Hodit ju do cloudu, nech je to čokoľvek.

Pomyslenie na našu osobnú preplnenú a chaotickú databanku je trochu stresujúce, no môj cloud, môj oblak, je pre vás neviditeľný. Túto ťarchu, toto bremeno musím niesť ja; našťastie, keďže som fyzicky drobnejšia, je to len obláčik.

Takýto bol prístup spravodajských agentúr v Spojených štátoch v prvých rokoch dvadsiateho prvého storočia k informáciám: absorbovať všetko, úplne, naraz. Založte ich niekam. Vrátime sa k nim neskôr.

Chcela som vedieť, čo je sledovanie. Chcela som vedieť, čo ho tvorí. Od roku 2000 bolo vytvorených a uložených viac dát ako za celé predchádzajúce dejiny ľudstva. Nový telefón Národnej bezpečnostnej agentúry NSA predstavuje obrovský sklad s veľkou šiestich mestských blokov, ktorý nasáva vodu uprostred púšte v Utahu. Vnútri sa nachádzajú regály s veľkou chladničiek a na regáloch ďalšie kovové škatule s veľkou tanierov. V týchto škatuliach sú magnetické spínače – nula jedna, nula jedna, jedna nula – počítačový preklad všetkých slov, ktoré je možné pošepnúť. Serverová farma je reakcia našej doby na priemyselný podnik: nespočetné rady regálov, desaťtisíce regálov, autonómne, bzučiacie, nasávajúce toľko elektriny ako malé mesto a sálajúce teplo. Vybudovať túto serverovú farmu stálo dve miliardy dolárov; udržiavať ju a jej generátory stojí ročne ďalšie milióny. NSA ju oplotí a na plot nainštaluje kamery. Celkový súhrn poznania ľudstva od jeho začiatkov do roku 2003 by sa zmestil do 5 exabajtov. Tento sklad ich pravdepodobne dokáže uchovávať dvanásť.

V tejto časti púšte, pochopiteľne, nie ste vítaní. V nákresoch však vidíte miesto na koterec, kde musia spať strážne psy, pretože americké sledovanie tvoria sčasti elektróny, sčasti hadičky a sčasti psy. Pred skutočným nepriateľom však psy neochránia dáta. Nepriateľom všetkých týchto dát, všetkých dát, je teplo. Na chladenie bzučiacich regálov musí v púštnej klíme NSA pumpovať približne 4,5 milióna litrov vody za deň. Dáta sú fyzické. Môžete sa im preto postaviť.

Začiatkom dvadsiateho prvého storočia nám istá Japonka sľubuje, že naše domovy zbaví neporiadku. Učí nás dať pred-

nosť priestoru pred vecami. Radí nám, aby sme si urobili poriadok na kuchynských pracovných doskách. Všetko vyhadzujeme. Sporiví ľudia hlásia, že je skvelý čas na nakupovanie z druhej ruky; obchody sú plné pokladov. Fotografujeme svoje vypratane domovy a fotografie ukladáme do čoraz anarchickejšieho digitálneho priestoru. Fotografie nezaberajú žiadne miesto. Nevyžadujú si obeť.

Väčšina z nás dokáže dobre odvrátiť zrak. Niektorým to naozaj, naozaj nejde, čo je možno druh evolučnej odchýlky, ktorú by ste si chceli zachovať. Ľudia, ktorým sa zdá, že musia čeliť podstate reality, ktorých nazývame „whistlebloweri“ či „zradcovia“, majú zvyčajne pocit, že aj my ostatní by sme mali robiť to isté, a to nás irituje, lebo *nepozerať sa* je zručnosť a po čase by ste túto schopnosť mohli stratiť. Možno vás priťahuje zariadenie NSA Georgia, pretože ste chceli pochopiť život niekoho, pre koho sa tajomstvo stalo všedným. Tieto stránky sú zvláštnym príbehom o svete, ktorý sa pochováva v izolovaných fragmentoch, „informáciách“, dátach, výsledkoch sledovania a dvadsiatich rokoch, počas ktorých sa tieto fragmenty začali zamieňať za skutočnosť. Ide o polemiku s pamäťou zvečnenou v tlači.

Prvú skutočnú prácu som dostala v novinách v Mjanmarsku, ktoré je a bolo vojenskou diktatúrou uzavretou pre väčšinu cudzincov. Mala som dvadsaťjeden rokov a nikdy som nebola viac na očiach; štát ma sledoval a susedia tiež. Noviny sa volali *Myanmar Times and Business Review* a viedol ich vulgárny zavalitý Austráľčan. Ešte pred zverejnením čohokoľvek sme najskôr odfaxovali to, čo sme napísali, cenzorovi, ktorý nám späť odfaxoval kópiu preškrtnutú veľkým čiernym X. Cenzorovi, ktorý sa volal Way Lin, ste potom mohli zavolať a hádať sa s ním; zvyčajne vám uviedol dôvody, prečo je váš článok o Haloweene neprípustný (príbehy o duchoch boli nezákonné) alebo váš profil vodiča rikše vyškrtnutý (vodič s titulom z histórie naznačoval ekonomickú stagnáciu). Raz som Way Lina stretla na večierku. Bol priateľský a túžil, aby ho ľudia mali radi. Z tejto ranej skúsenosti som si odniesla ponaučenie o tónovej zlo-

žitosti. To, čo sa v abstraktnej rovine javilo ako zlovestné, bolo vo svojej konkrétnosti pravdepodobne absurdné.

Byť ženou je tiež istým typom neviditeľnosti, a táto neviditeľnosť dodáva isté sebavedomie, istú nevšímavosť voči hraniciam. Na vstup do budovy Whitelaw agentúry NSA som potrebovala prístup na vojenskú základňu Fort Gordon. Zaparkovala som pri návštevníckom centre. Vysvetlila som, že som profesorka, ktorá robí výskum, čo bola pravda, a dostala som preukaz. Fort Gordon je bezútešná, zarastená, stará tehlová budova. Architektúra miestami pripomína sčasti tehlovú strednú školu obrnenú proti výtržnostiam, sčasti socialisticky lacný štýl a sčasti dom hrôzy v zábavnom parku, rovnako ako napríklad chátrajúcu herňu „Bingo Palace“, ktorú som míňala, keď som krúžila a krúžila a hľadala niečo, čo by sa podobalo nákresom, ktoré som si predtým prezrela. Pod pneumatikami som cítila poľnú cestu, keď som zastavila za akýmisi provizórnyimi budovami a prešla okolo zeleného zarasteneho poľa, marilo sa mi, že vidím nejaké kone. Masívne satelitné antény obklopoval ostnatý drôt. Stáli tam uniformovaní vojaci zoradení v jednotkách. Napohľad nič nenasvedčovalo tomu, že by nebol rok 1975. A potom sa v dialke objavila budova Whitelaw Building za 286 miliónov dolárov s rozlohou 56 000 štvorcových metrov, žiarivá, biela a jemne, draho zakrivená, pripomínajúca skôr koncertnú sálu ako zariadenie. Vyzerala ako obrovský, práve rozbalený spotrebič. Nezdalo sa, že by ju postavili. Pôsobila dojmom, akoby práve pristála.

Prišla som ku vonkajším turniketom s rovnakým vzhľadom, lesklým detektorom kovov, na ktorých boli vyvesené nápisy: ZÁKAZ POUŽÍVANIA MOBILNÝCH TELEFÓNOV. ZÁKAZ POUŽÍVANIA USB KLÚČOV. Zastavila pri mne policajtká v SUV; žiadala môj vodičský preukaz a keď som jej ho podávala, videla som v jej zápisníku napísané „žena v bordovom tope“. Nepovažovala som ho za bordový. Ako som sedela na trávniku, robila som si starosti, či mi čoraz silnejšie slnko nepoškodí pleť, teda rozmýšľala som nad vráskami, keď zastavilo ďalšie SUV. Chceli môj

telefón. Spýtala som sa, či môžem odmietnuť, a oni povedali nie. Policajtká nazvala týchto ďalších mužov „špeciálnymi agentmi“, hoci keď som sa jedného z nich opýtala na funkciu, odmietol odpovedať. Najprv tam boli dvaja úradníci, potom traja, neskôr šiesti a „len sa snažili zistiť, čo sa deje“. Niekoľkokrát som sa spýtala, či môžem odísť, a dostala som odpoveď, že v skutočnosti nemôžem odísť; spýtala som sa, či ma zatýkajú a dozvedela som sa, že nie, ide o „vyšetrovacie zadržanie“.

Opýtali sa, či budem hovoriť s médiami, na čo som odvetila, že neviem. Opýtali sa, pre koho píšem, a ja som uviedla, že neviem, ktovie, kde to skončí, možno v literárnom časopise *Glimmer Train*. Nevieť prečo, no keď som v strese, inštinktívne sa správam protivnejšie. „*Glimmer Train*,“ zapísal si špeciálny agent do špeciálneho bloku. Radili sa ďalej odo mňa. Slnko páľilo a ja som stále premýšľala o jemných vráskach. „S kým z médií sa budete rozprávať?“ položil agent otázku po tretí raz. „Ja som z médií,“ povedala som dôležito. Na moje prekvapenie sa im páčila táto odpoveď; zahrňala definovateľnú kategóriu. Potom ma odovzdali tretiemu jurisdikčnému orgánu, vojenskej polícii. Nevieť, ako dlho to všetko trvalo. Viem len, že za tých tridsať minút či hodinu až dve sa niečo zmenilo, pretože keď som sedela na tom kúsku trávy, nepozerala som sa na budovu, ale na parkovisko. Dívava som sa na autá: Jetty a Camry. Pracovali tu tisíce obyčajných ľudí. Tisíce ľudí strednej triedy každý deň odchádzali zo svojich domovov, zaparkovali tu, vrátili sa domov a nikdy nepovedali svojej matke, kde boli. Oko nie je vždy metaforou. Sledovanie, samozrejme, tvoríme my.